

4. Кодекс законів про працю України : Закон від 10 грудня 1971 р. № 322–VIII.
5. Україна у 2007 р. : внутрішнє і зовнішнє становище та перспективи розвитку : експертна доповідь. Київ : НДС, 2008. 106 с.

References:

1. Zakon Ukrainy "Pro orhanizatsii robotodavtsiv, yikh obiednannia, prava i harantii yikh diialnosti» [About employers' organizations, their associations, rights and guarantees of their activity] vid 22 chervnia 2012 roku № 5026–VI. [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrainy "Pro orhanizatsii robotodavtsiv" [About employers' organizations] vid 24 travnia 2001 roku № 2436–III. [in Ukrainian].
3. Zakon Ukrainy "Pro sotsialnyi dialoh v Ukraini" [About social dialogue in Ukraine] vid 23 hrudnia 2010 roku № 2862–VI. [in Ukrainian].
4. Kodeks zakoniv pro pratsiu Ukrainy [Code of Labor Laws of Ukraine] vid 10 hrudnia 1971 № 322–VIII. [in Ukrainian].
5. Ukraina v 2007 rotsi: vnutrishnie i zovnishnie stanovyshche ta perspektyvy rozvytku [Ukraine in 2007: internal and external situation and prospects for development] : ekspertna dopovid. K. : NDS, 2008. 106 p. [in Ukrainian].

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.5.3.35>

WYMIAR SPRAWIEDLIWOŚCI I NADUŻYWANIE PRAW PROCESOWYCH W SĄDOWNICTWIE ADMINISTRACYJNYM: DOŚWIADCZENIA ZAGRANICZNE I UKRAIŃSKIE

Volodymyr Polishchuk

*student Katedry Prawa Administracyjnego i Gospodarczego
Zaporoskiego Uniwersytetu Narodowego (Zaporoże, Ukraina)*

ORCID 0000-0002-2325-0382

Polishchuk@gmail.com

Adnotacja. W artykule zbadano specyfikę realizacji w przepisach krajowych Ukrainy i innych krajów prawa dostępu do wymiaru sprawiedliwości i zakazu nadużywania praw procesowych przez uczestników rozprawy sądowej podczas rozpatrywania sporów publicznych. Określono współczesne podejścia teoretyczno-prawne do wyjaśnienia pojęcia nadużywania praw procesowych przez uczestników rozprawy sądowej i podstawowych elementów mechanizmu jego zapobiegania. Z różnym stopniem szczegółowości zapisanych w ustawodawstwie krajowym elementów mechanizmu zapobiegania nadużyciom praw procesowych przez uczestników rozpatrzenia sporu publicznego przez sądy, zdefiniowane są następujące grupy krajów: w których ustawodawstwo nie przewiduje norm, które określałyby obowiązek stron w dobrej wierze korzystać z ich praw, nie nadużywać ich, nie ma zabezpieczenia odpowiedzialności za takie działania; kraje, których ustawodawstwo nie używa terminu nadużycie praw procesowych, zawiera jednak postanowienia ogólne przestrzeganie zasady dozwolonego stosowania praw procesowych, przewiduje środki przymusu procesowego, sankcje za jego nieprzestrzeganie; państwa, które nie ustanawiają zakazu nadużywania praw procesowych, jednak których ustawodawstwo przewiduje kary za nieuczciwe korzystanie z praw procesowych; kraje, które zadeklarowały odpowiednie zasady, ustanowiły obowiązki i sankcje za nadużywanie praw procesowych i inne. Określono perspektywy poprawy Kodeksu Postępowania Administracyjnego Ukrainy poprzez uzupełnienie kryteriów nadużywania praw procesowych jako gwarancji minimalizacji uznania sądów administracyjnych przy rozpatrywaniu sporów publicznych.

Słowa kluczowe: wymiar sprawiedliwości, nadużywanie praw procesowych, rzetelne stosowanie, spór publiczny, sąd administracyjny, postępowanie sądowe.

JUSTICE AND ABUSE OF PROCEDURAL RIGHTS IN ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS: FOREIGN AND UKRAINIAN EXPERIENCE

Volodymyr Polishchuk

*Applicant at the Department of Administrative and Commercial Law
Zaporizhzhia National University (Zaporizhzhia, Ukraine)*

ORCID 0000-0002-2325-0382

Polishchuk@gmail.com

Abstract. The article examines the peculiarities of the implementation in the provisions of national legislation of Ukraine and other countries of the right of access to justice and the prohibition of abuse of procedural rights by participants in court proceedings in public disputes. Modern theoretical and legal approaches to clarifying the concept

of abuse of procedural rights by participants in the trial and the main elements of the mechanism for its prevention are identified. According to different degrees of detail of the elements of the mechanism of prevention of abuse of procedural rights enshrined in the national legislation by the participants of public dispute consideration by courts, the following groups of countries are defined: responsibility for such actions; countries whose legislation does not use the term abuse of procedural rights, but contains general provisions for compliance with the principle of fair use of procedural rights, provides for measures of procedural coercion, sanctions for non-compliance; states that do not prohibit the abuse of procedural rights, but whose legislation provides for penalties for unfair use of procedural rights; countries that have declared the relevant principles, established obligations and provided sanctions for abuse of procedural rights, and others. Prospects for improving the Code of Administrative Procedure of Ukraine by supplementing the criteria for abuse of procedural rights as a guarantee of minimizing the discretion of administrative courts in public disputes are identified.

Key words: justice, abuse of procedural rights, fair use, public dispute, administrative court, trial.

ПРАВОСУДДЯ І ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ІНОЗЕМНИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

Володимир Поліщук

*здобувач кафедри адміністративного та господарського права
Запорізького національного університету (Запоріжжя, Україна)*

ORCID 0000-0002-2325-0382

Polishchuk@gmail.com

Анотація. У статті досліджено особливості реалізації в положеннях національного законодавства України й інших країн права на доступ до правосуддя та заборони зловживати процесуальними правами учасниками судового процесу під час розгляду публічних спорів. Визначено сучасні теоретико-правові підходи до з'ясування поняття зловживання процесуальними правами учасниками судового процесу й основних елементів механізму запобігання такому. За різним ступенем деталізації закріплених у національному законодавстві елементів механізму запобігання зловживанню процесуальними правами учасниками розгляду публічного спору судами визначено такі групи країн: у законодавстві яких не передбачено норм, які б визначали обов'язок сторін добросовісно користуватись своїми правами, не зловживати ними, не закріплено відповідальність за такі дії; країни, законодавство яких не використовує термін «зловживання процесуальними правами», проте містить загальні положення дотримання принципу добросовісного використання процесуальних прав, передбачає заходи процесуального примусу, санкції за його недотримання; держави, які не встановлюють заборони на зловживання процесуальними правами, проте законодавство яких передбачає покарання за недобросовісне використання процесуальних прав; країни, якими задекларовано відповідні принципи, встановлено обов'язки та передбачено санкції за зловживання процесуальними правами й інші. Визначено перспективи вдосконалення Кодексу адміністративного судочинства України шляхом доповнення критеріями зловживання процесуальними правами як гарантії мінімізації розсуду адміністративних судів під час розгляду публічних спорів.

Ключові слова: правосуддя, зловживання процесуальними правами, добросовісне використання, публічний спір, адміністративний суд, судовий процес.

Вступ. Зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві є прямою перепорою для реалізації принципу доступу до правосуддя, який є одним з основних, визначений на рівні міжнародного та національного законодавства. У ст. 8 Загальної декларації прав людини визначено, що кожна людина має право на ефективне поновлення у правах компетентними національними судами в разі порушення її основних прав, наданих їй Конституцією або законом (Всеобщая декларация прав человека, 1948). Водночас Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод у ст. 17 визначає, що зловживання правом визначається як діяльність або дії, спрямовані на скасування прав та свобод, визнаних у Конвенції, або на їх обмеження в більшому обсязі, ніж це передбачено в Конвенції (Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, 1950). Щоправда, правознавці наголошують, що це стосується тільки прав, визначених у цій міжнародній угоді, а не в національному законодавстві. Водночас норми ст. 35 Конвенції дозволяють суду визнати заяву неприйнятною, якщо вона подана з метою зловживання правами. Проте чинний Кодекс адміністративного судочинства (далі – КАС) України не передбачає такої можливості для українських судів (Веремко, 2018).

Хартія з основних прав Європейського Союзу у ст. 54 також містить заборони щодо зловживання правом: ніщо в цій Хартії не може тлумачитися як таке, що передбачає право займатися будь-якою діяльністю або вчиняти будь-які дії, спрямовані на порушення прав і свобод, викладених у цій Хартії, або на їх обмеження більшою мірою, ніж це передбачено цією Хартією (Хартія основних прав Европейского Союза, 2000). У цих положеннях виражено право всіх осіб на «ефективний засіб правового захисту перед компетентними національними судами проти актів, що порушують основні права, які визнані Конституцією або законами, а також право на заслуховування своєї справи незалежним та неупередженим судом в умовах повної рівності, чесно і публічно», – зазначає Мішель Бенішоу (Benichou, 2015).

Рекомендація R (81) 7 Комітету міністрів Ради Європи «Про шляхи полегшення доступу до правосуддя» від 14 травня 1981 р. визначає, що одним із заходів прискорення розгляду справ є можливість тимчасового виконання рішень, за яким можливе оскарження, а також виплата на банківський відсоток за присудженим

рішенням суду суми до виконання рішення, як заходи запобігання недобросовісному використанню права оскарження, зокрема й для отримання відстрочки (Про юридичну допомогу і консультації, 1999). Отже, міжнародні акти визнають проблему зловживання правами, зокрема й у судовому процесі, передбачають заходи запобігання недобросовісному використанню учасниками судового процесу права на оскарження.

Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) неодноразово наголошував (наприклад, у справі «Голдер (Golder) проти Об'єднаного Королівства»), що право доступу до правосуддя є одним із невід'ємних складників права, гарантованого п. 1 ст. 6. У справі «Меньшакова проти України» ЄСПЛ зазначив, що в п. 1 ст. 6 втілено «право на суд», яке, згідно із практикою Суду, включає в себе не тільки право ініціювати провадження, але і право розраховувати на «розгляд» спору судом (Пояснювальна записка до проекту закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України щодо вдосконалення перегляду судових рішень в апеляційному та касаційному порядку», 2018; Рада Європи, Європейський суд з прав людини, 2013). Недобросовісне використання процесуальних прав та зловживання ними учасниками розгляду публічного спору адміністративними судами є прямим порушенням міжнародних засад щодо права доступу до правосуддя.

Проблеми забезпечення принципу доступу до правосуддя та зловживання процесуальними правами досліджувались у наукових працях таких вітчизняних та іноземних учених, як: В.О. Аболонін, І.Г. Андрущенко, К.В. Балакін, О.М. Барміна, Н.В. Басалюк, М.А. Боловнев, В.Л. Грибанов, Р.А. Калюжний, Д.А. Козачук, Крістіан Кеніг, А.Я. Курбатов, Р.Д. Ляшенко, А.О. Малиновський, Мішель Бенішоу, О.О. Поротикова, І.В. Сазанова, В.П. Таркін, О.С. Фонова, Т.С. Яценко й інші. Водночас, незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених вивченню цієї тематики, залишаються відкритими питання щодо поняття, змісту, кваліфікуючих ознак зловживання процесуальними правами, його негативного впливу на забезпечення доступу до правосуддя, механізму запобігання, протидії та припинення таких зловживань в адміністративному судочинстві, перспектив удосконалення українського законодавства з урахуванням іноземного досвіду. Саме ці неврегульовані та невизначені питання потребують розв'язання, зумовлюють актуальність додаткових досліджень зловживання процесуальними правами в адміністративному процесі як перепони на шляху до доступу до правосуддя та його забезпечення адміністративними судами України.

Метою статті є з'ясування співвідношення засад доступу до правосуддя та протидії зловживанням процесуальними правами в адміністративному процесі в українському законодавстві та нормативно-правових актах інших країн; виявлення положень, що визначають засади, засоби та способи запобігання та протидії зловживанню процесуальними правами в адміністративному процесі в законодавстві інших країн, з'ясування напрямів удосконалення адміністративного процесуального законодавства України.

Основна частина. В.О. Аболонін зазначає, що загальні уявлення про недобросовісну поведінку, властиві багатьом європейським правовим системам, не були виражені в цілісному вченні про зловживання правом до XIX ст. Сам юридичний термін «зловживання правом» був запропонований бельгійським юристом Ф. Лораном в XIX ст. і згодом, із зародженням та розвитком національних доктрин зловживання правом, був сприйнятий багатьма правовими системами (Аболонін, 2008 : 7–8).

Ухвалені в XIX ст. кодифіковані акти європейських країн О.А. Поротикова поділила на дві категорії. Ті, які за зразком Пруського уложення нормативно відбили ідею зловживання приватними правами. У даному напрямку пішли, зокрема, Саксонський цивільний кодекс, а пізніше Німецьке і Швейцарське цивільні уложення. Друга група вирізнялася відсутністю законодавчого регулювання незловживань. До цієї групи науковець відносить Французький цивільний кодекс 1804 р., Австрійський цивільний кодекс 1811 р. (Поротикова, 2002: 18). Навіть більше, на думку А.О. Малиновського, у романо-германській правовій системі вказівки на розумність, сумлінність і моральність поведінки закріплені переважно в конституційному та цивільному праві. В англо-американській правовій системі дані межі використовуються більш широко, зокрема й у кримінальному праві (Малиновський, 2007). Водночас глобалізаційні процеси на міжнародному рівні привели до ухвалення низки документів, що визначають загальні для всіх країн засади доступу до правосуддя та заборону на зловживання правами.

Вільний доступ до правосуддя та запобігання зловживанню процесуальними правами є базовими засадами, закріпленими не тільки в міжнародних документах, а також у національному законодавстві різних країн, наприклад в іноземних адміністративних, адміністративно-процесуальних, адміністративно-процедурно-процесуальних кодексах, Кодексі адміністративного судочинства України тощо.

У Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів від 10 травня 2006 р. вказується, що для забезпечення справедливості судової процедури необхідно передбачити ефективні механізми для запобігання недобросовісному використанню учасниками судочинства своїх процесуальних прав, а також відповідальність за невиконання процесуальних обов'язків. Водночас цим документом визначено, що відповідальність учасників процесу за недобросовісне користування процесуальними правами та за невиконання процесуальних обов'язків необхідно посилити (наприклад, за навмисне зволікання процесу). Формами відповідальності можуть бути не лише наявні заходи процесуального примусу, а й застосування судом стягнень за невиконання вимог суду, покладення на учасників процесу відшкодування судових витрат у підвищеному розмірі (Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, 2006). Наведені норми свідчать про визнання Україною проблеми зловживання процесуальними правами та необхідність їх узгодження з вимогами міжнародних документів.

У ст. 7 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» зазначено, що доступність правосуддя для кожної особи забезпечується відповідно до Конституції України та в порядку, встановленому законами України (Про судоустрій і статус суддів, 2016). У ст. 55 «Права і свободи людини і громадянина захищаються судом» Конституції України кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (Конституція України, 1996). Згідно із цим положенням ст. 5 КАС України визначає, що кожна особа має право в порядку, установленому цим Кодексом, звернутися до адміністративного суду, якщо вважає, що рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень порушені її права, свободи або законні інтереси, і просити про їх захист. Ніхто не може бути позбавлений права на участь у розгляді своєї справи у визначеному цим Кодексом порядку. Відмова від права на звернення до суду є недійсною. Водночас ст. 8 КАС України визначає, що всі учасники судового процесу є рівними перед законом і судом, не може бути привілеїв чи обмежень прав учасників судового процесу за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками (КАС, 2005). На дотримання засад доступності правосуддя, на наш погляд, спрямовані також положення ст. 2 КАС України, яка визначає однією з основних засад адміністративного судочинства принцип неприпустимість зловживання процесуальними правами, а також ст. 45 КАС України, яка визначає, що учасники судового процесу та їхні представники повинні добросовісно користуватися процесуальними правами, а зловживання ними не допускається (КАС, 2005). Проте українське законодавство, що регламентує адміністративне судочинство, не містить цілісного механізму запобігання, протидії та припинення зловживання процесуальними правами учасниками розгляду справи. Це зумовлено незрілістю наукової думки щодо змісту зловживання процесуальними правами учасниками адміністративного судочинства.

Крім відсутності сталої концепції розуміння зловживання процесуальними правами, складності дослідженню іноземного законодавства щодо запобігання зловживанню процесуальними правами в адміністративному судочинстві також додає різниця в історичних передумовах, системі права та нормативно-правових актах, термінології, що використовується в різних країнах. Це призводить до того, наприклад, що для німецького закону суттєвою ознакою досліджуваного поняття є суб'єктивний умисел завдати іншому шкоди, а для Швейцарського уложення, навпаки, досить об'єктивної невідповідності принципам доброї совісті, як зазначає А.О. Малиновський (Малиновский, 2007).

Незважаючи на наукову невизначеність, правозастосовча діяльність у всіх країнах вимагає хоча б фрагментарного регулювання повноважень суду щодо протидії зловживанню процесуальними правами. Так, уряди європейських країн, які усвідомлюють усю значущість і серйозність цієї проблеми, у своєму законодавстві визначили відповідні запобіжні та каральні заходи, а також надали судам повноваження в боротьбі з ними.

У цьому аспекті корисним є досвід Франції щодо протидії зловживанню процесуальними правами як способу обмеження доступу до справедливого правосуддя. Мішель Бенішоу зазначає, що у Франції в 1789 р. Французька революція розпочалася не з попиту на свободи, а з вимоги рівних прав, що відобразилось у ст. 1 Французької декларації прав людини та ст. 9 Загальної декларації (Benichou, 2015). Тому досить ретельно розроблені заходи відповідальності за недобросовісну поведінку учасників судового процесу в законодавстві Франції. В інституті зловживання процесуальними правами представлені всі його прояви: від навмисного затягування розгляду справи до застосування незаконних процесуальних дій. Основна міра відповідальності – це штраф і компенсація, які призначаються за рішенням суду. Наприклад, якщо особа для досягнення своїх цілей зловживає своїм становищем, на неї суд може накласти штрафні санкції від 15 до 1 500 євро, незалежно від заяви про відшкодування збитків, яку також може бути подано (Сазанова, 2009). Також законодавство Франції передбачає, що за скаргу, подану з метою затягування процесу, заявник може бути підданий штрафу (Балакин, 2001: с. 89). Такі заходи спрямовані на протидію затягуванню судових процесів, тому що, як зазначає Мішель Бенішоу, ані громадяни, ані представники бізнесу не погоджуються з таким довгим розглядом їхніх справ. Цифри, наведені СЕРЕЖ – Європейською комісією з підвищення ефективності правосуддя, свідчать, що некримінальні справи розглядаються у Франції за 220 днів, а цивільні та комерційні – трохи менше 300 днів; у Португалії – 1 100 днів; на Мальті – більше 800 днів; у Литві та Чехії аналогічні категорії справ розглядаються протягом 100 днів. Що стосується адміністративно-правових справ, то для Франції потрібно більше 300 днів (Benichou, 2015). Законодавство Франції не містить чіткої заборони зловживання правом, проте це не заважає судовим органам Франції покладати відповідальність за завдання шкоди внаслідок зловживання уповноваженою особою належним їй суб'єктивним правом, як зазначає І.В. Сазанова (Сазанова, 2009).

Федеральний закон Федеративної Республіки Німеччина (далі – ФРН) про адміністративну процедуру передбачає, що особа зі скаrgою може скаргитися також тоді, якщо має місце порушення федерального закону, зокрема й надмірне використання або зловживання розсудом (Bundesgesetz über das Verwaltungsverfahren, 1968). Для адміністративного процесу ФРН важливе розуміння змісту зловживання розсудом. Так, Крістіан Кеніг зазначає, що питання про те, чи використовував орган влади свої повноваження способом, відповідним цілям дозволу, буде розглянуто в судовому порядку, з урахуванням двох варіантів: 1) бракує розсуду, якщо влада не враховує всі обставини конкретної справи; розгляд включає те, що було б ураховано відповідно до ситуації та відповідно до закону; 2) неактуальні міркування вже є, якщо рішення (також) ґрунтується на міркуванні, які не є доцільними. Особливо це стосується випадків свавілля, недобросовісності, зловживань або неадекватного врахування приватних інтересів. У рамках перевірки в обох випадках має бути визначено, які цілі є основою дозволу та чи достатньо цих цілей спостерігалось в рішенні органу (Koenig, 2019).

Законодавство ФРН, як підсумовує І.В. Сазанова, закріплює тільки загальну заборону здійснення права з єдиною метою завдання шкоди іншій особі (Сазанова, 2009).

У результаті дослідження адміністративного процесуального законодавства різних країн ми дійшли висновку, що більшість адміністративних, адміністративно-процесуальних кодексів, кодексів адміністративного судочинства визначають принцип доступу до правосуддя, водночас є різні підходи інституту зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві.

Висновки. У результаті проведеного дослідження нами було з'ясовано, що більшість національних адміністративних процесуальних законодавств інших країн містять серед засад розгляду публічних спорів судами принцип доступу до правосуддя, проте він не завжди посилюється законодавчими вимогами добросовісно використовувати процесуальні права учасниками такого процесу.

За різним ступенем деталізації закріплених у національному законодавстві елементів механізму запобігання зловживанню процесуальними правами учасниками розгляду публічного спору судами нами запропоновано згрупувати країни так: 1) не передбачено норми, які б визначали обов'язок сторін добросовісно користуватись своїми правами, не зловживати ними, як і не закріплена відповідальність за такі дії (Азербайджан, Туркменістан, Грузія); 2) країни, законодавство яких не використовує термін «зловживання процесуальними правами», проте містить загальні положення дотримання принципу добросовісного використання процесуальних прав, передбачає заходи процесуального примусу, санкції за його недотримання (Естонія, Киргизька Республіка, Болгарія, Латвія, Вірменія); 3) не встановлено заборону на зловживання процесуальними правами, проте передбачене покарання за недобросовісне використання процесуальних прав (Франція); 4) тільки задекларовано обов'язок не зловживати процесуальними правами (ФРН); 5) задекларовано принцип, встановлено обов'язки та передбачено санкції за зловживання процесуальними правами (Республіка Казахстан, Республіка Молдова); 6) задекларовано принцип, встановлено обов'язки, передбачено заходи примусу для забезпечення добросовісного використання процесуальних прав та відповідальність (Україна).

У законодавстві більшості країн, щодо яких проводилось дослідження, діють розрізнені норми національного законодавства щодо встановлення принципу добросовісності використання процесуальних прав та незловживання ними. Це призвело до синонімічного вживання термінів «добросовісно користуватись» та «не зловживати» процесуальними правами у проаналізованих національних нормативно-правових актах, що регламентують судовий розгляд публічних спорів. Водночас за своїм семантичним значенням це різні терміни. Ця невизначеність повинна бути вирішена також і нарівні національного законодавства України.

Цікавим є той факт, що до групи країн, що не мають якісного правового регулювання механізму запобігання зловживанню процесуальними правами, входять розвинені країни. Це, на наш погляд, зумовлено історичними особливостями формування цього інституту, тривалою судовою практикою щодо протидії зловживанню процесуальними правами та вже сформованою правовою культурою громадян і публічних службовців цих країн, що зобов'язує їх як учасників адміністративного процесу, у більшості справ, діяти добросовісно.

Виявлено сучасну тенденцію, характерну для європейських країн в умовах економічної кризи, а саме зловживання процесуальними правами судом через прагнення до економії бюджетних коштів, що спричиняє певне нехтування правами учасників адміністративного процесу на справедливе правосуддя. Що зумовлює поглиблення наукових досліджень щодо протидії зловживанню процесуальними правами всіма учасниками судового процесу з розгляду публічних спорів, зокрема й судом.

Список використаних джерел:

1. Всеобщая декларация прав человека 1948 г. *Международные документы по правам человека*. Харьков : РИФ «Арсин, Лтд.», 2000. С. 6–12.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. Ратифіковано Законом України № 475/97-ВР від 17 липня 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
3. Веремко В.Г. «Незадовільно» за поведінку. *Закон і бізнес*. 10.02–16.02.2018. URL: <https://zib.com.ua/ua/print/131823>.
4. Хартия основных прав Европейского Союза. Ницца, 07.12.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524#Text.
5. Benichou Michel. L'accès à la justice, un droit menacé. 23.04.2015. URL: <https://blogavocat.fr/space/michel.benichou/content/1%E2%80%9999accès-la-justice-un-droit-menacé>.
6. Про юридичну допомогу і консультації : Рекомендації (78) 8 Комітету міністрів Ради Європи від 2 березня 1978 р. Мінськ : Белфранс, 1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_132/print.
7. Пояснювальна записка до проекту закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України щодо вдосконалення перегляду судових рішень в апеляційному та касаційному порядку». 2018. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63791.
8. Посібник зі ст. 6 «Право на справедливий суд (цивільна частина)». Рада Європи, Європейський суд з прав людини, 2013. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_UKR.pdf.
9. Аболонин В.О. Злоупотребление правом на иск в гражданском процессе Германии : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.15. Екатеринбург, 2008. 27 с. URL: https://static.freereferats.ru/_avtoreferats/01004134064.pdf.
10. Поротикова О.А. Проблема злоупотребления субъективными гражданскими правами : дис. ... канд. юрид. наук. Саратов, 2002. 30 с.
11. Малиновский А.А. Злоупотребление субъективным правом : теоретико-правовое исследование. Москва : Юрлитинформ, 2007. 352 с. URL: <https://mgimo.ru/upload/iblock/665/665e8d6a6c2e9b3e3c54478d82088889.pdf>.

12. Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів : Указ Президента України від 10 травня 2006 р. № 361/2006. *Урядовий кур'єр (Орієнтир)*. 2006. № 95. С. 1–8.
13. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402–VIII. *Голос України*. 2016. № № 132–133.
14. Конституція України. 1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
15. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 6 липня 2005 р. № 2747–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.
16. Сазанова И.В. Злоупотребление субъективным гражданским правом : монография. Южно-Сахалинск : СакГУ, 2009. 120 с. URL: http://sakhgu.ru/wp-content/uploads/page/record_85100/2019_04BD.
17. Балакин К.В. Обжалование постановлений судов гражданской юрисдикции во Франции : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.15. Москва, 2001. 21 с.
18. Bundesgesetz über das Verwaltungsverfahren. (Verwaltungsverfahrensgesetz, VwVG) vom 20. Dezember 1968 (Stand am 1. Januar 2021) Abkürzung eingefügt durch Anhang Ziff. II 3 des Strafbehördenorganisationsgesetzes vom 19. März 2010, in Kraft seit 1. Jan. 2011. URL: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1969/737_757_755/de.
19. Koenig Christian. Vorlesung allgemeines Verwaltungsrecht einschließlich Verwaltungsprozessrecht Teil I Verwaltungsverfahrenrecht Sommersemester 2019. URL: https://www.jura.uni-bonn.de/fileadmin/Fachbereich_Rechtswissenschaft/Einrichtungen/Lehrstuehle/Koenig/Materialien_2019_SS/VL_Skript_SS_2019_Teil_I_VerwaltungsverfahrenR.pdf.

References:

1. Vseobshchaia deklaratsiia prav cheloveka 1948 g. [Universal Declaration of Human Rights 1948] Mezhdunarodnye dokumenty po pravam cheloveka. Kharkov: RIF “Arsin, LTD”, 2000. S. 6–12. [in Ukrainian].
2. Konventsiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod vid 04.11.1950. [Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms] Ratyfikovano Zakonom Ukrainy № 475/97-VR vid 17.07.97. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text. [in Ukrainian].
3. Veremko, V. (2018). “Nezadovolno” za povedinku. [“Unsatisfactory” for behavior] *Zakon i Biznes – Law and Business*. 10.02–16.02.2018. URL: <https://zib.com.ua/ua/print/131823>. [in Ukrainian].
4. Khartiia osnovnykh prav Yevropeiskogo Soiuzu. (2020) [Charter of Fundamental Rights of the European Union] Nitetsa, 7.12.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524#Text. [in Ukrainian].
5. Benyshou, Myshel (2015). Dostup do spravedyvosti, zahroza pravu. [Access to justice, threat to law] 23.04.2015. URL: <https://blogavocat.fr/space/michel.benichou/content/1%E2%80%9999acces-la-justice-un-droit-menace> [in France].
6. Pro yurydychnu dopomogu i konsultatsii : Rekomendatsii (78) 8 komitetu ministriv Rady Yevropy vid 2 bereznia 1978 roku. [On legal aid and advice: Recommendation (78) 8 of the Committee of Ministers of the Council of Europe of 2 March 1978] Minsk: Belfrans, 1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_132/print. [in Belarus].
7. Poiasniuvalna zapyska do proektu Zakonu Ukrainy “Pro vnesennia zmin do Hospodarskoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy, Tsyvilnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy, Kodeksu administratyvnoho sudochynstva Ukrainy shchodo udoskonalennia perehliadu sudovykh rishen v apeliatsiinomu ta kasatsiinomu poriadku”. [Explanatory note to the draft Law of Ukraine “On Amendments to the Commercial Procedural Code of Ukraine, the Civil Procedure Code of Ukraine, the Code of Administrative Procedure of Ukraine to improve the review of court decisions on appeal and cassation”]. 2018. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63791. [in Ukrainian].
8. Posibnyk zi statii 6 Pravo na spravlyvyi sud (tsyvilna chastyna) (2013). Rada Yevropy, Yevropeyskyi Sud z prav liudyny, 2013. [Article 6 Handbook The right to a fair trial (civil part). Council of Europe, European Court of Human Rights, 2013]. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_UKR.pdf. [in Ukrainian].
9. Abolonin, V.O. (2008). Zloupotreblenie pravom na isk v grazhdanskom protsesse Germanii : avtoreferat dissertatsiia ... kandidata iuridicheskikh nauk. [Abuse of the right to claim in German civil proceedings] Candidate’s thesis. Ekaterinburg, 2008. 27 s. URL: https://static.freereferats.ru/_avtoreferats/01004134064.pdf. [in Russia].
10. Porotikova, O.A. (2002). Problema zloupotrebleniia subektivnymi grazhdanskimi pravami. [The problem of abuse of subjective civil rights] Candidate’s thesis. Saratov, 2002. 30 s. [in Russia].
11. Malinovskii, A.A. (2007). Zloupotreblenie subektivnym pravom (teoretiko-pravovoe issledovanie). [Malinovskiy A.A. Abuse of subjective law (theoretical and legal research)] Moskva, Iurlitinform, 2007. 352 s. URL: <https://mgimo.ru/upload/iblock/665/665e8d6a6c2e9b3e3c54478d82088889.pdf> [in Russia].
12. Pro kontseptsiiu vdoskonalennia sudivnytstva dlia utverdzhennia spravedyvoho sudu v Ukraini vidpovidno do yevropeyskykh standartiv: Ukaz Prezidenta Ukrainy vid 10.05.2006 r. № 361/2006. [On the Concept of Improving the Judiciary for the Establishment of a Fair Court in Ukraine in Accordance with European Standards: Decree of the President of Ukraine of May 10, 2006, № 361/2006] Uriadovyi kurier. 2006. № 95. S. 1–8. [in Ukrainian].
13. Pro sudoustrii i status suddiv: Zakon Ukrainy vid 2 chervnia 2016 roku № 1402–VIII [On the Judiciary and the Status of Judges: Law of Ukraine of June 2, 2016 № 1402–VIII]. *Holos Ukrainy – Voice of Ukraine* 16.07.2016. № 132–133. [in Ukrainian].
14. Konstytutsiia Ukrainy. 1996. [Constitution of Ukraine. 1996.] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>. [in Ukrainian].
15. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 6 lypnia 2005 roku № 2747–IV [Code of Administrative Procedure of Ukraine: Law of Ukraine of July 6, 2005 № 2747–IV]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>. [in Ukrainian].
16. Sazanova, I.V. (2009). Zloupotreblenie subektivnym grazhdanskim pravom: monografiia. [Abuse of Subjective Civil Law: Monograph] Iuzhno-Sakhalinsk: SakhGU, 2009. 120 s. URL: http://sakhgu.ru/wp-content/uploads/page/record_85100/2019_04BD. [in Russia].

17. Balakin, K.V (2001). Obzhalovanie postanovlenii sudov grazhdanskoi iurisdikcii vo Francii [Appealing against decisions of courts of civil jurisdiction in France]: Candidate's thesis. Moskva, 2001. 21 s. [in Russia].
18. Federalnyi zakon pro administratyvnyi protses. (Zakon pro administratyvne sudochynstvo, VwVG) vid 20 hrudnia 1968 r. (Stanom na 1 sichnia 2021 r.) Skorochennia, vkluchene Dodatkom № II 3 Zakonu pro orhanizatsiiu kryminalnykh vlad vid 19 bereznia 2010 r., Chynnym z 1 sichnia 2011 r. [Federal Law on Administrative Procedure. (Law on Administrative Procedure, VwVG) of December 20, 1968]. URL: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1969/737_757_755/de [in Germany].
19. Kristian, K. (2019), Lektsiia iz zahalnoho administratyvnoho prava, vkluchaiuchy administratyvno-protseualne pravo, chastyna I administratyvno-protseualnoho prava, litnii semestr 2019 roku. [Lecture on general administrative law, including administrative procedural law, part I of administrative procedural law]. URL: https://www.jura.uni-bonn.de/fileadmin/Fachbereich_Rechtswissenschaft/Einrichtungen/Lehrstuehle/Koenig/Materialien_2019_SS/VL_Skript_SS_2019_Teil_I/VerwaltungsverfahrensR.pdf. [in Germany].

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.5.3.36>

PROBLEMATYKA PODMIOTU PRAWA WŁASNOŚCI INTELEKTUALNEJ DO DZIEŁA FILMOWEGO WEDŁUG PRAWA UKRAINY I KRAJÓW UNII EUROPEJSKIEJ

Kateryna Poturai

aspirantka

Institutu Państwa i Prawa imienia W.M. Koreckiego Narodowej Akademii Nauk Ukrainy (Kijów, Ukraina)

ORCID ID: 0000 0002 4670 4295

Poturai@gmail.com

Adnotacja. Artykuł poświęcony jest badaniu definicji składu przedmiotowego prawa własności intelektualnej do dzieła filmowego zgodnie z ustawodawstwem Ukrainy i państw Unii Europejskiej. Autor zwraca zatem uwagę na to, że ustawodawstwo krajowe opiera się na zasadzie uznania za podmioty prawa autorskiego do dzieła filmowego osób, które wnoszą twórczy wkład w stworzenie odpowiedniego podmiotu prawa autorskiego. Z analizy przepisów Ukrainy i krajów UE dotyczących dzieła filmowego można wyróżnić podejścia do wyjaśnienia kręgu osób, które są uważane za autorów tego dzieła, w szczególności: 1) ustanowienie systemu, w którym film jest postrzegany jako wspólna praca kilku autorów, którzy czynią swój wkład artystyczny w jego tworzenie (Ukraina); 2) utworzenie grupy autorów i twórców, którzy mogą ubiegać się o autorstwo, a także przeniesienie praw do dzieła filmowego. Dzieło filmowe w tym podejściu jest uznawane za wspólną pracę takich wspólnych autorów, jednak prawo przewiduje umowę między producentem a autorami, która zawiera przeniesienie prawa do korzystania z filmu (Francja). Autor zwraca uwagę na to, że warto stworzyć nową strukturę prawną, która zrównoważy interesy bezpośrednich autorów filmu, jego organizatorów i producentów. Pozostaje również dyskusyjne uznanie autorstwa dzieła audiowizualnego tylko przez jedną osobę – reżysera dzieła.

Słowa kluczowe: autor, wykonawca, osoba fizyczna, dzieło filmowe, podmioty prawa autorskiego do dzieła filmowego, reżyser-scenarzysta.

PROBLEMS OF THE SUBJECT COMPOSITION OF THE INTELLECTUAL PROPERTY RIGHT TO A CINEMATOGRAPHIC WORK UNDER THE LEGISLATION OF UKRAINE AND THE STATES OF THE EUROPEAN UNION

Kateryna Poturai

Postgraduate Student

Institute of State and Law V.M. Koretsky of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000 0002 4670 4295

Poturai@gmail.com

Abstract. The article is devoted to the research of determination of the subject composition of the intellectual property right to a cinematographic work under the legislation of Ukraine and the states of the European Union. Thus, the author draws attention to the fact that the national legislation is based on the principle of recognition by the subjects of copyright for a cinematographic work of persons who make a creative contribution to the creation of the relevant object of copyright. From the analysis of the norms of the legislation of Ukraine and the EU countries concerning a cinematographic work it is possible to allocate approaches on clarification of a range of persons who are considered authors of this work, in particular: 1) establishment of system in which the film is considered as joint work of several authors who make their artistic contribution into its creation (Ukraine); 2) establishment of a group of authors and creators who can claim authorship, as well as assignment of rights to a cinematographic work by law. A cinematographic work in this approach is recognized as a joint work of such joint authors, but the law presupposes a contract between the producer and the authors, which contains